

Slavko Gaber : DEKADA E NDRYSHIMEVE

e-mail : slavko.gaber@guest.arnes.si

Hyrje

Tedesco (1998) deklaroi se ne "së paku tri vitet e fundit , si përgjegjëje ne sfidat e reja te zhvillimit shoqëror , sistemet edukative janë subjektivizuar si varg i devijimit te propozimeve reformuese (...) "(79). Autorët e Dekades se Eurydices te Reformimit ne edukimin e përgjithshëm shkollor (...) (1996) theksuan qe gjatë viteve 80. dhe fillimi i viteve 90. , sistemet edukative ne Bashkësinë Europjane (EU) dhe shteteve të EFTA/EEA perjetoj reforma te shumta te cilat ndikuan ne rajone dhe nivele te ndryshme , mvarësisht nga interesimi i shtetit " (7).

Tedesco ne vazhdim konstaton qe te gjitha reformat" ne mënyrë paradoksale kanë ngritur (i.e. sistemet edukative ' (S .G.)) ndryshimin e ngurtësisë dhe opozites " (Tedesco 1998,79).

Sidoqoftë , deklarimi i Tedescos duket shumë i guximshëm. Do te ishte mirë qe reformat e shumta ne shtete te caktuara prodhojne " opoziten e ndryshimit" , mirëpo ne anën tjetër , është gjithashtu e vertetë qe ne shumë raste ndryshimet zënë vendin, thjeshtë per arsye qe ishte koha e drejtë per to.

Ndonëse ne çdo sistem edukativ egziston një shkalle e ngurtësisë dhe ndryshimit te opozites , dilema reale nuk është edhe ne qoftë se ne duhet te fillojme ndryshimin e edukimit ose jo , as ne qoftë se shtyrja e ndryshimit duhet te vij nga jashte ose nga mbrëndësia e sistemit – pyetja e sigurtë është : a është koha e duhur per ndryshime ose jo? Sigurisht është edhe një çështje tjetër e rëndësishme qe merret me ndryshime te edukimit-ne cilin drejtim , jemi te supozuar ta ndryshojme ate?

Kushtrim siç është " edukimi është ndryshim konstant" , etj . është largë nga realiteti – vlefshmeria e deklarimit te tille barabaresohet te deklarimi se i cili sistem edukativ është ngurtësues dhe ka mbetur gjithmon i njëjte.

Teza e ime e parë është qe sistemi i edukimit – pak ose me shumë sikur edhe sistemet tjera – është pjese e rëndësishme e ndryshimeve , bile edhe reklamues i ndryshimeve ose te një elementi te konzervimit te status quos ne lidhje me Zeit Geist.

"Ndryshimet e paraqitura gjatë dekades se kaluar pergjatë tërë skenes edukative ne EU dhe ne shtetet EFTA/EEA duken qe ndikojnë qe kërkesat sociale, kulturore dhe ekonomike si gje tërheqëse per mbyllje ka udhehequr Europen per reredefinim e deftesës edukative dhe sistemeve ushtruese " (A Decade (...) , 1996 ,7).

Gjate marrëveshjes me autorët e Dekades (...) , unë nuk dua te deklaroj qe ne reforma te dukshme ne Europe asgjë nuk ka nodhur, gje e cila do te prodhojë " ngurtësinë dhe

opoziten per ndryshime “ . Ne kundërshtim , çdo ndryshim ose reforme ¹ është rrezik i paraqitjes se ndryshimit ku kjo nuk është e ndijeshme dhe nuk merr rëndësi shpërblimin e vertetë të ndryshimit.

Ndryshimet ne Slloveni

Sllovenia është shtete i cili gjendet ne jug te Europes qendrore , “ ne mes kufirit juglindor te Alpeve dhe Adriatikut verior . Ne pjesen perendimore Sllovenia kufizon shtresimin italian , ne lindje ajo hapet ndaj fushes se Panonis dhe ne juglindje ndaj Alpeve Dinarike te Balkanit “ (Prunk ,1996 , 7). Ky shtet, i cili kufizohet me Austrinë , Italinë , Kroacinë dhe Hungarinë , qendron ne teritor i cili “ gjatë historisë gjithmonë ishte rajon i shprehjes se kalimit “ (ibid.) . Teritori Slloven është udhëkryqë i lidhjes se Europes qendore me Mediteran dhe gadishullit Ballkanik dhe Italisë me Fushen e Panonis.

Shtet i rithemeluar, filloj me perzierjen e shpreses dhe besimit per te ardhmen e tyre. Shpresa per triumf, sidoqoftë me te mirë. Nevoja per me te mirë dhe te re e cila ishte tashme nderthurje me realitet te vjeteve te fundit te “pranveres” Sllovene ne ish Jugosllavine, ishte i fuqizuar vetem nga shteti i pamvarur. Edukimi ishte element i rëndësishem ne strukturë te pritjeve nacionale para pavaresise dhe bile shumë mbas pavaresise.

Pavaresia ; kalimi nga socializmi në demokraci parlamentare e prezentuar dhe keshtu deri tek sistemi plural i vlerave , tendencat per shoqerimin e proceseve te integritimit Europjanë te kombinuara me zhvillimin ne sfera te prodhimit dhe disiplinave shkencore kerkuan ndryshime – reforma ne fushen edukative.

Me shumë bile per arësye qe procesi i ndryshimit te rëndësishem veç filloj gjatë *ancien regime*. Krerët e mesuesëve dhe shkollave filluan me projekte te shumta inovative. Veç kesaj , një nga “projektet” me te rëndësishme te opozites tek ish anetaresia politike ishte qe te rithemelohen gramatikat shkollore me parë te shfuqizuara (Gymnasium), te behet rinjohëja e Matures , dhe te zevendesohet sociologjia , kultura qytetare , etj . per ish qytetar (Vetemenaxhmenti dhe Marksizmi). Dhomeza e bizneseve te vogla ne anën tjetër kerkoj perseri inaugurimin e sistemit te dyfishte.

Prandaj , teza ime e dytë është qe reformat edukative te Sllovenise marrin vend me te aferte i cili kerkon ndryshimet ² .

¹ Per shkak te këtij teksti unë do te përdori dallimin ne mes ndryshimit dhe reformes te perdorura ne Dekaden (...): “ jo te gjitha ndryshimet , ato siperfaqesore ose me shumë radikale , transistuese ose me te gjata , janë me merita te emerimit reforma. Koncepti i reformes se adoptimit per kete studim është prandaj: çdo ndryshim ne sistem te edukimit i cili

- është i paramenduar dhe shumë i hulumtuar , ne pergjegjesi me policen specifike te edukimit dhe e paraqitur me qellim qe duhet te jete afatgjatë ; dhe
- është i prejardhur nga qeveria ose autoriteti regjional i edukimit me fuqi te plotë ne edukim dhe qe është i transferuar ne lidhëshmëri te matjes legislative .” (7)

Sidoqoftë ndryshimet te cilat marrin vend dhe ishin te supozuara per marrjen e vendit me perkrahje mbizoteruese te qytetareve , mesuesëve dhe prinderve , sikur edhe ne vendet tjera te Europes, nuk ishin “ mungesa e kundershimit tek ata , qoftë neper mes politikanëve ose mesuesëve ose prinderve vete “ (Decade of (...)) (1996 ,7).

1. Shumë pyetje ishin paraqitur para se erdhen grupa ekspertesh nga ish opozita dhe tani duke qënë ne pozite te inaugurimit te ndryshimeve (reformave) . Duke qënë ne pozite per formim te propozimeve dhe akteve , ish opozita e Grupit te fushes shkollore vendosi per arritjen hap mbas hapi.

Supozimi per arritje te tille ishte qe ndryshimet ne fakt kishin marr vende dhe ishin duke shkuar ne drejtim te duhur. Shteti me sistem solid te edukimit nuk duhet nderruar sistemin edukativ ne mënyrë te shpejte dhe me çdo cmim , mosvemensia e ndryshimeve te sistemit politik dhe te pamvaresise. Te zbulojme se çka ne duhet ne mënyrë precize te ndryshojme dhe si – ajo ishte sfida.

2. Reforma ne sense te procesit “te paramenduar dhe large te hulumtuar” keshtu filloj me rikonsiderimin e koncepteve.

Mbështetja në propozime te ndryshimeve ne sistemin egzistues me analiza krahasuese te sistemeve te ndryshme dhe planifikimit te zgjedhjeve konceptuale u bë me “ praktiken e kaluar ne te cilen mungesa e zgedhjeve konceptuale ishte shpesh e zevendesuar nga drejtësia , ose mungesa e tyre (...) ishte zhdukur “ (Krek (ed.), 1995 ,7).

Autoret gjithashtu deshen qe nga prezentimi i zgjedhjeve te ndryshme , te bëjnë vazhdimin me praktike, ne te cilen referencat per eksperimentim menduan zhdukjen primare te ndryshimeve se bashku me eksperte dhe adhurues te “zgjedhjeve te eksperteve”.

Duke marr para syshe teorite e ndryshme dhe filozofine , ekspertet kishin veshtrime te ndryshme bile edhe ne çështje te reja esenciale ,e.g. paraqitja e edukimit shkollor te pergjithshem ne moshen 6 .vjecare Perbuze ketyre dallimeve dhe gjatë diskutimeve te shumta , ata megjithatë arriten nivel te larte te marrëveshjes ne çështje individuale ne planifikimin e propozimeve. Ku konsezusi nuk duhej arritur mbas perpjekjeve te shumta , vendimet e rëndësishme te eksperteve mbizoteruan. Svetliku dhe Barle (1999) sugjeruan qe “ ndoshta ishte euforia ajo e cila perciellte ndryshimet ne sistemin social qe formoj iluzionin se do te ishte e mundur te bëjnë formulimin e konceptit per ndryshime te sistemit edukativ ne mënyrë direkte nga diskutimet e llojellojshme akademike dhe konferencave duke ftuar numer te madhe ekspertash , në përgjithësi pa pagesë, dhe te qenurit e domosdoshem per reforma. Sidoqoftë , kur nga koha ne koha ata shkuan teper large , ne

² Kerkesa te caktuara per ndryshime ne sistem te edukimit ne Slloveni ishte e shprehur ne studime evulative ne fund te viteve 1980. Sidoqoftë , ndryshimi i sistemit social thekson qe ndryshimet ne sistemin edukative behen domosdoshmeri. Keshtu ne fillim te vitete 1990ta Sllovenia shoqerorj trendin Europjan pergjatë sistmeve edukative .” (Svetlik , Barle 1999)

duhet , perveç “ euforise qe percjelle ndryshime “ , te fajsojmë formuesit e vendimeve ne Ministrinë e edukimit ³ per iluzion se sa large diskutimet e hapura mund te shkojne.

“ Mbas dy vitish te propozimeve dhe koncepteve numerike ende te ndryshme te mbledhura ne keto konferenca , u be e qarte se ata duhet te bashkohen ne një bashkesi te vetme . arsye ishte se shteti Slloven , ne forme te Ministrise per Edukim dhe Sport , bashkoj grupe te eksperteve te cilet punuan jashte baze strategjike per sistem te ri edukativ “ (Edukimi ne Republiken e Sllovenise – Shkresa te Bardha 1995) .

“Keto shkresa akademike prezentuan bazen e formulimeve te drejtës se edukimit te ri.” (ibid.)

2.1. Ne kapitujt individuale te Shkreses se Bardhe *ose librit të bardhë) është e mundur qe te behet formulimi i shenjave shpresedhenese te pjeseve te ndryshme te edukimit ne shtet . Ne ndritjen e parë ne shohim rangje te ndryshme te kapitujve individual dhe sqarime te ndryshme te krahasimeve dhe propozimeve te fituara prej tyre. Keto qellime te ndryshme te fakteve qe ndajne pjesen e sistemit te edukimit, ne Slloveni ishin te reredefinuara ne mënyrë adekuate dhe te reformuluara aq heret , ne gjysmen e dytë te vitit 1980 , dhe qe ne periudhen mbas ramjes se murit te Berlinit , Sllovenia nuk filloj nga katrori . Ne fakt ne mund te themi se, pertej kodifikimit te ri te sistemit gjere te edukimit , sistemet e sotshme ishin te formuara nga diçka qe ishte e mshefte ne sistemin edukativ para se demokracia prezentuese është paraqitur , me shumë se duke qënë rivendosije absolute e ancien regime ⁴.

Shembull tipik per keto lloje te arritjeve është i afruar ne kapitullin e gramatikes shkollore. Mbase qe autoritetet e shfuqizuan gramatiken shkollore ne fillim te 1980⁵ dhe se bashku me te dhe Maturen (provimi perfundimtar), qarqet akademike zhvilluan një lloj rezistence e cila rezultoj ne njëren nga rajonet me te fuqishme te konfliktit me ancien regime.

Ne fundin e 1980 es , para themelimit te demokracise parlamentare , kjo opozite rezultoj ne liberalizim gjeneral te fushes se edukimit. Kontrolla e shkollës ishte shkurtimeisht e zvogeluar dhe hulumtimi nuk pengoj ne permbajtje as ne forme te percimit te substraktit shkollor. Kriteriumi i “ politikës se pagabueshme” dhe anetaresia e Lidhjes se Komunisteve si kondite per marrje te pozites se kryesis se mesuesëve u zhduk. Fitorja e arritjeve te reja ishte reflektuar ne pergatitje per riparqitje te gramatikave shkollore te

³ Ministri dhe njëri nga dy deputetet e tij erdhen nga postet univerzitare (sociologjia dhe filozofia e edukimit).

⁴ Ne disa referime , shqyrtimi i Tocquevillit ne domosdoshmerine e Revolucionit Francez mund te aplikohet ne kthimin e Sllovenise nga socializmi tek demokracia reprezentative. Dallimi qendron ne faktin qe ne France ,revolucioni u paraqit perbuze faktit qe i riu ishte veç i perfshire ne te vjetrin dhe qe ai kishte ardhë tek siperfaqeja , bile pa radikalizem dhe gjakederdhje , kurse Sllovenia , me një fat te shkelqyshem dhe me pak urtesi pati sukesë ne siellje te kthimit me “butesi” te sistemit te ri. Shiko Tocqueille , 1967.

⁵ Shtrirja e Edukimit (...) ne Shkurt te 1975 zgjedhi Tezat ne Karier-Orientim te Edukimit ne Fushen e Edukimit sekondar .” (Cimperle , Vovko , 1987 , 104) . Se bashku me koncept elaborues te edukimit i cili duhet te jete i lidhur me industrine dhe duhet te pergatis nxënësit per profesion , heqja e gramatikave shkollore ishte çështje e diskutuar me se shumti. Autoritetet ne ate kohe qortuan gramatikat shkollore per “ karakterin etilist , duke shkakuar dualizem ne sistemin shkollor sekondar , çka con large nga profesionalizimi shkollor i nxeneseve dhe mundësia e edukimit te mejtem” (ibid.).

Elementet e karieses se orientuar te edukimit ishin te paraqitura ne 1975/76 vitet akademike per vjeten e parë gramatikat shkollore. Shfuqizimi i gramatikave shkollore muer vend ne vitin 1981/82 akademik , mbas adoptimit te Aktit te Karieses Edukative ne Prill te 1980 “.

Per me teper ne kete çështje shiko Miharcek –Hladnik , Shushtershiq , 1986.

supozuara. (Gymnasiums). Keshilli per Edukim⁶ vendosi te riparaqes gramatikat shkollore ne vitin 1990 . Matura ishte perseri e reorganizuar si forme e kompletimit te gramatikave shkollore dhe Matura e parë u paraqit ne vitin 1995.

Ndryshme nga gramatika shkollore , rajonet e shkolles primare (me vjetet akademike 1999/2000 , 42 shkolla kishin filluar fazen eksperimentale te paraqitjes i te shkollave primare , 9 vjecare) kishin dhene vemendje te madhe çështjes se sistemit te dyfishte te edukimit profesional.

3. Kronologjikisht, zgjedhja e Shkreses se Bardhe ne Edukim muer vend ne te njëjten kohe si dhe moderinizimi i sistemeve shkollore ne Europe dhe kudo tjeter ne bote. Ajo u shfaq ne periudhen e ndryshimeve te shumta te veshtrimeve ne te ardhme te edukimit. Reporti tek UNESCO i Komisionit internacional te Edukimit per Shekullin 21 , e cila perfshin dhe diskutimin e titulluar te mesimit : Thesari me te dhe Komisioni Europjanë i Shkreses se Bardhe i titulluar Mesimi dhe Te mesuarit – Matane Shoqerise se Mesimit , prezenton vetem dy shembuj te perpjekjeve te këtij lloji.

Te dy reportet shprehen rëndësine e edukimit per te ardhme te llojit njërezor. UNESCO Komisioni shpreh “besimet e veta qe edukimi ka rol fundamental te luajtjes ne zhvillim personal dhe social “ (Delors 1996 ,13) . Ndonese është e qarte qe edukimi nuk është “ mjekim i mrrekullueshem ose formule magjike e hapjes se portes ne bote ne te cilen te gjitha pjeset do te realizohen “ (ibid.) , është një nga “ principet e mundura per kujdesimin e formes me themelore dhe me harmonizuese te zhvillimit njërezor dhe ne kete mënyrë per te zbritur fuqine , perjashtimin , injorancen , shtypjen dhe luften “ (ibid.).

Si shtim , Komisionet Europjanë shprehen ne hollesi rëndësine e edukimit per Europe dhe kapacitetin e tij per te perballuar boten tjeter. “Te jesh ashtu si mundesh , shtetet Europjanë sot nuk kanë tjeter opcion. Nese ata janë per mbartjen e punës se vete dhe per vazhdimin qe te jene pike reference ne bote , ata kanë te bëjnë investim substancial ne dituri dhe shkathtesi “ (Mesimi dhe te Mesuarit 1995 ,15).

Te dy elementet – i pari qe është rrihirrje bazore e pjeses njërezore te qenjës tone (per te zbritur fuqine , shtypjen, etj.) dhe i dyti , lexueshmeria per konkurrence – janë gjithashtu thurje e Skreses se Bardhe ne Edukim te Sllovenise.

E drejta e zgjedhur ne baze te Shkreses se Bardhe definon objektivitetin e edukimit te jete:

“provizion i zhvillimit optimal te individeve , i pavarur nga Seksi , shoqeria dhe kultura , religjioni , kombesia , dhe kushtetutes fizike dhe mentale;

⁶ Keshilli per Edukim ishte dhe ende është trupe suprem i formimit te vendimeve ne fushen edukative te Sllovenise. Ai pamvarësisht definon permbajtjen e edukimit shkollor dhe institucioneve para shkollore , si dhe permbajtjen e edukimit te rriturve. Dallimi ne mes sistemeve te cilat egzistuan shumë gjatë dhe arritjeve te tashmes është thjështë fakt qe ne sistem paraprak , keshilli i bashkuar adoptoj pamvarësisht programet , ne kohe ne te cilen sistemi i ri kishte paraqitur Keshillin Special te Edukimit Gjeneral (edukimi para shkollor , edukimi primar , edukimi sekondar gjeneral) , Keshilli per Edukim Profesional (edukimet sekondare dhe post sekondare jo univerzitare) dhe Keshilli per Edukim te Rriturve .

promovimi reciprok i tolerances , zivillimi i kujdesjes per barabaresine e gjinise , pranimi i njerezëve te ndryshem dhe kooperimi me ta, vrojtimi i femijeve dhe te drejtave njerezore dhe baza e lirise , promovimi i mundesise se barabarte per te dy gjinite dhe keshtu zhvillimi i shkathtesive jetesore ne shoqeri demokratike “ (Laws 1996 ,10).

Ne vazhdim, një nga objektivet me te rëndësishme per tërë procesin e edukimit është msheftesia ne percaktime te shkurta e cila kerkon nga edukimi qe “ te pamundesoj perfundime ne shperndarjen e detyres “ (ibid.,165).

Pavarësisht nga dëshira apo jo: koncepti racionalist i perendimit është mbas perdes. Te drejtat e njeriut me idene e tolerances prezetonojne bazen e diskutimeve ne situata te caktuara te sistemeve edukative . Tentimet per anulime te Eurocentrizmit egzagjerues te tërë konceptit nga permendja e shembujve nga Bota e Trete dhe nga shprehja e faktit qe “edukimi do te bie ne veprime te veta nese nuk do te prodhoj qytetar te rrenjosur ne kulturat e veta dhe ende te hapura per kulturat e te tjereve dhe parashtrimi tek progresi social “ (Delors 1996a ,6) duket qe do te jete rrezik i shtypjes se jashtme te konceptit racional te edukimit , i cili perjashton jo vetem hollesite nacionale , dallimet kulturore , dhe tjera ,por konsideron individet qe te jene te rendomte dhe është duke tentuar te zbulojne te drejta gjenerale.

E kunderte me qendrimin mbizoterues , i cili konsideron edukimin si proces real i perputhjes ne diçka te caktuar dhe karakteristik ne diçka “esenciale” te jete kufi i edukimit Perendimor , ajo nevojit te jete e theksuar qe “zbritja e kompleksitetit” është para kusht per edukim. Braktisja bazore e sqarimit te arritjes është prandaj me shumë ie rrezikshme per edukim se sa ajo vete , nga asjne mendim neglizhues , deficit .

Çka është ne te vertetë msheftesia ne berthame te arritjes se sqaruar per edukim? Te folurit dhe dituria e drejtë dhe e ashper. Ose, sic thot Delors , shtylle e parë e edukimit është edukimi per dituri. Aktuistika e diturise është objektiv i parë dhe kryesor i edukimit ; te jesh i afte per te funksionuar ne baze te diturise , te jesh dhe te jetosh se bashku janë te gjitha objektivitetet ose shtyllat e perfituara nga objektivat primar, i.e. ata nuk mund te egzistojne pa ate. Ajo mban ne te vertetë,qe kembengulja vetem me te parën , ose perjashtimi i tri shtyllave te tjera te diturise kanë shtrirje te gjere te ndikuar nga egzistenca e principeve te afert çdo here ekskluziv te edukimit formal ; mirëpo ne një epoke te karakterizuar nga shprehja e jo reflektuar dhe e pamjaftueshme e diturise si pike fillestare e edukimit është e domosdoshme ti jepet kujdes per prezencen e jo vetem deficitit por dhe te gabimeve te shumta te formuara ne lidhje me fillimin nga godina e edukimit tek loja e botes , ndijeshmeria dhe zhvillimi i “ funksioneve njohes” . Disi ajo duket qe është e bollshme per emerim te edukimit ne forme te lojes boterore dhe qe funksionet tjera njohese janë gjithashtu edukim – ndonëse e gjithë kjo ndoll me dhe gjatë funksioneve te dukshme , i.e. akuistika e diturise e cila na furnizon neve me fuqi per te perballuar boten ne te cilen ne jetojme ne mënyrë reflektive.

Biseda per rreziqe te ashtuquajtur levizjes efikase shkollore , e cila ishte gjatë zgjedhjes se Shkreses se Bardhe , dhe e cila është ende dhe sot njëra nga pyetjet me fundamentale ideologjike , prezenton me shumë ose me pak një simbol te fluturimit te pakonsideruar nga fakti qe fusha e edukimit është ne fakt fushe e punës dhe jo fushe e lojes, dhe është e lidhur me perhapjen e kerkeses per eliminimin e veçorise ne mes lirise dhe domosdoshmerise. Procesi i edukimit është proces i cili ne berthame te vete i takon fushes

se domosdoshmerise. Fusha e lirise ben konstituimin e ketyre proceseve vetem ne margina te saj , ose vendos tjetër mënyrë – liria është e themeluar ne backroundin e diturise. Shkolla prezenton një kusht te pa menjajuar te lirise , ndersa ajo vete nga jashte është vendosje ne fushen e domosdoshmerise.

Ne baze te koncepteve te shkruara ne Skresen e Bardhe ne Shkurt te vitit 1996 parlamenti Slloven adopton legjislaturen . Rendesia e madhe e zgjedhjeve konceptuale , e shkruar ne Shkrese te Bardhe sic është propozuar , ishte adoptuar dhe sot prezenton strukture legale te miratuar – nga ndyshimi dhe mbojtja e pjeseve individuale te sistemit.

1. Akti i Organizatave dhe Financave determinon : qellimet e edukimit , procedurat institucionale per fondacion publik dhe privat ne kete fushe, mekanizmat dhe metodat e adoptimit te kurikules , metodat e organizimit edukativ dhe shperndarjen financiare ne pjeset e ndryshme te sistemit ne mes komunave lokale dhe shtetit , niveli i duhur i edukimit dhe obligimet e mesimit , dhe me tutje.

Keshillet e eksperteve prezentojne një nga elementet tipike ne adoptimin kurikular . Sllovenia ka tradite te gjatë , nacionale te determinimit kurikular , dhe decentralizimi me i madhe ne determinimin e perfshirjes se mesimit nuk ndikon ne formimin e ndijes , bile edhe se bashku me ndryshimet te cilat janë momentalisht prezente. Eshte e rëndësishme qe vendimi ishte gjithashtu i prure per te ardhur , per mes se ciles perfshirja e subjekteve individual dhe kurikulumi do te jene te determinuar nga Keshilli i Eksperteve , i cili është i paralajmruar per gjashte vjete dhe nuk është subjekt i ndryshimeve ne qeveri ose ndryshime aktuale ne parlament. Rendesia e anetareve te ketyre tre keshilleve te paramenduar janë propozuar nga univerziteti , nga asociacioni profesional per ranoje te subjekteve individual (e.g. shoqeria e historijanëve) , dhe ne rajon te edukimit profesional , bashkesite dhe dhomezat te tregtise dhe bizniseve te vegjel.

Vecanti e metutjeshme e sistemit aktual është niveli i centralizimit te financave i cili do te ishte e dukur ne mënyrë te pershtatshme qe ne kohe te arsyeshme te ndryshoj.

Ne meri te faktit qe funderet e insitucioneve para shkollore dhe shkollave primare janë komuna lokale , është qeveria ne te cilen hollesisht shkollat primare janë te ftuara, cilet bëjnë financimin e punësise se shkolles dhe mbulon gati gjysmen e pagesave . Komunat lokale janë prandaj te lena me fonde per formime , riparime dhe ekstra standarde te shkollave. Eshte shumë interesante qe gjatë procesit te adoptimit te legjislacionit relevant , tension me i madhe per ngritjen e centralizimit te menaxhmentit erdhi nga shkollat te cilat ishin te bindura qe shteti do te garantoj standarde bazore per shkolla. Per ata , komuna posa te formuara dhe ne shumicen e rasteve te vogla dhe ekonomikishte te vobekta (192) ishte një burim jo real financiar per funksionimin normal te shkollave. Mosbesimi i perhapjes se burimeve financiare deri tek dyshimi total ne pranim te miratuar tek bashkimi i drejtoreve te insitucioneve para shkollore dhe shkollave . Ne perputhje me drejtëesine, kryesia e mesuesëve te shkollave është e bashkuar nga keshilli i shkolles , i cili është gjithashtu trup administrativ i shkolles. Ajo perbehet nga prezentuesit e mesuesave ,

prindereve dhe founduesave ⁷. Per kandidaturen e cila ishte zgjedhur ne oferte publike , miratimi i Ministrise se Edukimit duhet te jete i pranuar. Gjithashtu ne kete lidhje , niveli i centralizimit është me i larte se sa e pritur per te ardhme. Legjislatori kishte vendosur qe bile dhe ketu kërkesat e e shprehura nga shkollat dhe nga ana e publikes profesionale duhet te ndegjohen , kërkesat te cilat paralajmeruan kunder çështjeve te politizuara ne mënyrë ekseseve , te miratimit nga keshillat e komuniteteve lokale ose kryetareve.

Bashkimi i vertet i politizuar i kryesise deshmoj mbas 1990 , e cila do te ishte veshtire te imagjinohet ne kryesi te sistemeve egzistuese stabile , kishte rezultuar ne kerkesa per centralizim te formimit te vendimeve. Duke u pershtatur opinioneve paraprake , miratimi i Ministrise duhet te jete me pak i mvarur ne politiken e dites dhe pergjegjesia e Ministrise per funksionim normal te sistemeve duhet te jete me e madhe se sa pergjegjesia e autoriteve lokale. Eshte e mundur qe një here strukturat lokale te autoriteve janë te stabilizuara dhe perberese te pasioneve politike , ateher fuqia e dhenjës se miratimit do te jete e kethyer autoriteve lokale. Ne te njëjten kohe, financimi do te nevojitet te jete i decentralizuar.

2. Akti i institucioneve parashkollore paraqet pamje te re , kryesisht ne sferë te zgjerimit te mundesive se fondacionit privat te institucioneve parashkollore. Ne raste te shkollave private (primare dhe sekondare), aktivitetet e institucioneve para shkollore do te jene 85% te financuara neper mes fondeve publike ndryshe te perhapur nga shteti per edukimin e individeve ne sistem publik te shkollave. Me çka janë , standardet Europjanë ndihme financiare substanciale per edukimin privat , është qellimi jone qe te mundesojme prinderit te mbrojne te drejtën e tyre , te “zgjedhin edukimin e pershtatshem per femij te vete”. Mundesia e zgjedhjes dhe mundesia me e madhe e fondacionit te institucioneve para shkollore private dhe shkollave qe duhet gjithashtu te ngrisin konkurrencen dhe kontributen per kualitet me te mirë te edukimit.

Rritja e kualitetit te punës duhet te jete gjithashtu e inkurajueme nga qendrimet furinizuese legjislative qe numri i femijeve per grupe duhet ne mënyrë graduale te zvogelohet ne mes 25 deri ne 30 % , i.e. cerdhet e femijeve neper grupe do te kene 12 femij , maksimalisht , dhe grupet para shkollore do te kene 22 femij , maksimalisht per grupe.

Se bashku me grupe me te vogel te femijeve , kualifikemt me te larta te personave dhe me shumë aktivitetet te ndryshme do te jene te paraqitura ne institucione para shkollore. i tërë programi ditor do te jete i plotësuar me programe gjysme dite dhe te shkurta , ne zgjatje nga 240 deri ne 600 ore ne punë (Article 14). Me tej se bashku me edukimin para shkollor ne shtepi “per nxenes te cilet janë te penguar nga percjellja e mesimit para shkollor nga semundjet “ (Article 19), një institucion individual mund te “ organizoj edukimin e femijeve ne sisteme te kujdesjes familjare te femijeve . Kjo forme e edukimit dhe kujdesjes se femijeve është e mundesuar ne shtepi te familjeve nga mësuesit ose ndihmesit e tyre te punësuar ne institucione para shkollore ose mesuesa privat “ (Article 18). Kerkesat e kualifikacioneve janë te rritura nga ato te shkollave sekondare dhe kollexheve ne shkalle me te larte te edukimit per mesues dhe kompletimi i shkollës sekondare kater vjecare per asistancen e tyre. Kalimi do te jete gradual , ndonëse kete vjete , gjenerata e

⁷ Sipas rregulles , ajo perbehet nga njëmbëdhjete anetar , pese nga te cilet janë mesues , kurse gjashte te tjeret janë prezentues te fondereve , prinder dhe ne shkolla sekondare ,studente .(Article 46)

tette e studenteve është duke marr kurse me te larta relevante te edukimit per mundesimin e edukimit ne Maribor dhe ne Lublane.

Në pajtim te legjislaturën e re , normat ne një numer te femijeve neper grupe janë posa te ndryshuara dhe pagesa nga prinderit , e cila ne Slloveni mesatarisht mbulon 23% te shpenzimeve nga operacionet publike parashkollore, e cila është e rregulluar ne provizione te reja.

3. Akti i Edukimit Primar. Vecmas nga mundesia e fondacionit te shkollave private , ndryshimi me i rëndësishem ne edukimin primar është paraqitja e nende vjecares se shkollave primare Ne Slloveni , edukimi primar pajtohet me edukimin e pergjithshem te shkollave , i cili ne numer te shteteve veç e veç nga vjetet e shkollave primare qarkullon vjetet e shkollave me te ulta sekondare.

Ne dakrodim me Aktin (Article 105) , paraqitja e nende vjecarit te shkollimit primar do te jete graduale nga vitet shkollore 1999/2000 , një numer i vogel i shkollave primare do te paraqes vjeten e parë eskperimentale me leje te Ministrise ne mënyrë te pershtashme hapesinore dhe kushte mbështëtese. Edukimi nente vjecar primar do te behet obligim ne vitet shkollore 2002/2003 . Femijet do te fillojne shkollimin ne moshen gjashtevjecare. Fakti qe shkolla primare do te filloj ne te ardhme per femije me heret, prezenton një obligim per shtet qe te siguroj mësuesit⁸ per ushtrimet e vjetes se parë me ushtrime speciale te caktuara ne zgjatje per afersisht një semester i edukimit vazhdimues. Kursi i ushtrimeve te caktuara , i cili ishte i pergatitur nga mundesia e fillimit te edukimit ne Tetor te vitit 1996.

Paraqitja e me parshme e gjuheve te hueja ne edukimin primar (klasat e pergjithshme ne vjetene e re te katert- dy vjete me heret se sa ne te tashmen) dhe mundesia per te zgjedhur gjuhe te dytë plotësuese ne vitin e 7te është me dakordim me deshiren per pergatitje te njërzve te ri per integracion te kerkuar te mundesive per komunikimin ne gjuhe te huej.

Paraqitja e shkalles se pershkruar ne tri vjetet e para te shkollimit primar dhe sekondar, mësuesit ne vjeten e parë janë te bazuar ne bindje te domosdoshmerise per shkollat primare te cilat nuk do te stigmatizojne probleme fillestare por do te paraqesin me shumë ato ne bote te diturise me inkurajimin dhe arritjen e një individi. Ky besim është i lidhur me kujdesejen reale te botes ne te cilen ne jetojme dhe e cila kerkon diturine dhe aftesine per kompletim me te tjerat. Shkalla e pershkruar, ben asistence ne rast te problemeve ,te një numri me te vogel te femijeve neper klasa dhe paisje me te mira, prirja e jashtme e diturise me kontrollim nacional ne fund te vitit te trete dhe te gjashte duhet te lehtesoj kombinin te arsyeshem te elementeve te ndryshme me qellim te edukimit me te mirë.

⁸ Ne periudhen nga 1990 deri te 1996 eksperimentet shkollore ishin te vepruara ne zgjedhjen e numrit te shkollave Sllovene ne kerkes te themelimit te modeleve optimale te kooperimit ne mes dy mesuesëve te klases. Per me teper shiko Pucko 1994.

Kontrollimet ne fund te vitit te nende janë pjese e kontrolles se jashtme. Me kontrollime ne fund te vitit te trete (gjuha ametare dhe matematika) dhe vitit te gjashte (gjuha ametare , matematika dhe gjuha e huej) , e cila nuk është e pergjithshme , studentet , mësuesit dhe prinderit do te testojne diturine e arritur ne dakordim me standardet nacionale. Rezultatet e testeve mbas tri viteve te parë dhe te dytë prezentojne vetem informata kethyese , ata janë një lloje pasqyrimi te pergatitur nga qendrat nacionale te kontrollimit , gjatë te ciles klasifikimi do te kujdeset nga dakordimi i shkollave me procedura te standardizuara.

Ne rast te “kontrolles se Matures” , është legale te perdoren rezultatet per te vendosur plotësimin e sukseseshem te shkollave dhe mesuesëve ose per disa te tjera dhe jo te definuara ne mënyrë eksplicite ne Akt (Article 65). Klasifikimi ekstern ne fund te vitit te nende është pjese e rezultateve finale te shkollave primare dhe prezenton 50% te notave nga pese lami. Tri nga keto (gjuha ametare , matematika dhe gjuhe e huej) janë te pergjithshme , kurse dy te tjerat janë te zgjedhura nga lamite ne shkence dhe shoqeri.

Lamite e zgjedhura nga shkence dhe shoqeria prezentojne një nga tiparët kryesore te shkollimit te pergjithshem nende vjecar. “Shkolla duhet te organizoj klasat ne ne se paku ti lami nga çdo fushe .(...) Neper mes lamive zgjedhese ,studentet duhet te zgjedhin tri lami , nga te cilat ,se paku dy mund te jene nga grupi individual .” (Article 17) Sistemi i opcioneve , se bashku me noten e mesimit dhe integrimi i nevojës speciale te femijeve , paraqitet ne edukim primar ne elementet SIlovene te cilat hedhin jashte plotësimin e ashtuquajtur shkollave primare te bashkuara. Mundesia e zgjedhjes , jo vetem e shkollave private apo publike, por gjithashtu edhe e shkollave publike ne zgjedhje te lamive te cilat janë me e aferta intëresit te nxeneseve , dhe gjithashtu zgjedhja e nivelit ne te cilin ne vitin e gjashte dhe te nende te mesuarit do te percohet ne gjuhen SIlovene, matematike dhe ne gjuhe te huej “(Article 40), prezenton ne sistem te shkollave primare metode te instrumentalizimit te një principi me fundamental liberal – e drejta ne zgjedhje.

Aftesia per nevojë speciale te femijeve per zbulim te mënyrës se integritit ne programe te zakonshme shkollore , sic “shkolla adopton metoda dhe forma te punës per ta dhe mundesia per pjesemarrje te tyre ne leksione te caktuara dhe ne forma tjera te ndihmes individuale dhe grupore “ (Article 12), perben mundesine e metejme te zgjedhjes se formes edukative .(Article 5)

3.1. Ne merine e faktit tek i cili ne kete mundesi te zgjedhjes ne mund te shtojme mundesine e edukimit ne shtepi (Article 88-92), ishin bere diskutime te medha ne parlament te cilat kanë ndikuar ne zgjuarjen e ketyre mundesive ose te drejtës per zgjedhje.

Ne propozim te perzierjes se mundesise per zhvillim te shkollave private , propozimi i i aktit te kabinetit vendosi te bëjnë ndarjen e shkollimit konfesional dhe publik. neni 72 i Aktit te Organizimit dhe Financimit qendron qe “ne institucione publike para shkollore dhe shkollave si dhe ne institucione para shkollore dhe shkollave me aktivitete koncesive dhe konfesionale nuk duhte ndalur.”

Edukimi konfesional religjioz , ritualet religjioze , perfshirja e lamive te shkolles janë pjese e shkollave private , dhe jo shkollave publike dhe shkollave me koncesion.

Ne diskutime publike ,gjatë adoptimit te këtij legjislatimi , ky sistem ishte sulmuar ne mënyrë te ashper nga kishat Katolike , e cila theksoj qe ne kete mënyrë te drejtat organike te qytetareve janë te dhunuara , ndonëse ajo la mbas dore nenin 7 te Kushtetutes ne te cilin qendron : “ Komunitetet e shtetit dhe ato religjioze duhet te jene te ndara “. Duke bere shtypje ne legjislatoret , qarqet radikale te kishes kishin tentuar te pengojne autonome qarte te themeluar te shkollave, ne kete mënyrë deshira e tyre per dominim ne rajone te edukimit erdhi ne drite⁹.

Kisha Katolike deklaroi qe egziston mospajtimi ne mes Aktit te Organizimit dhe Financimit dhe kushtetues me deklarata internacionale te drejtës se njëriut ; sidoqoftë , Akti beri inaugurimin e sistemit i cili lejoj njërezit te zgjedhin edukimin privat, dhe i cili gjithashtu lejoj fondacionin e shkollave me te holla publike per te kujdesur edukimin ne shpirt te konfesionit te hollesishem , ndersa duke mos lejuar sistemin i cili ne rajone te mesimit publik adoptoj edukimin e çdo horizonti konceptual te hollesishem.

Qarqet radikale ne kisha ishin gjithashtu polemike ne sistem i cili ne shkolla primare ndaloj aktivitete konfesionale , ndersa ne te njëjten kohe si pjese e lamive zgjedhese ne akord tresh final , kreditoj shkollat te bëjnë ofrimin e shkences sociale dhe lamive humanitare te mesimit jo konfesional ne religjione dhe etike . (neni 17)

Pjeserisht qarqet e kishes ishin te vetedijshme qe me implementimin e mundeshem te zgjedhjeve , duke ofruar informacione te religjioneve te botes si lami jo konfesionale ne shkolla publike , ata kishin humbur manevrimin e hapsires per insistimin e tyre ne pamundesine e perfitimit te religjioneve te ndryshme nga ana e nxeneseve, dhe ketu ata perjashtuan deshiren mbuluese per dominim ne edukime publike.

E drejta per sigurim te diturise se caktuar ne religjione ne mënyrë jo konfesionale nuk ishte problem vetem per ekstremistet ne kishat Katolike , por gjithashtu per sekcione te krahut te majte , te cilet veshetrojne, ne çdo mesim per rreth religjioneve ,kushtetuten ne pjesen e kishes dhe kerkesave te saj per ideologjizmin e ripertire te edukimit publik ne Slloveni.

Sot , mbas gati kater vjeteve , kur Keshilli i Eksperteve kaloi programin e lamive zgjedhese jo konfesionale ne religjione dhe etike, dukej qe vendimi i adoptuar nga kryesia e parlamentit , kur ajo i tha “jo” shkollimit publik konfesional dhe “po” kujdesimit te diturise per rreth religjioneve ne njëren ane dhe “po” te drejtës per zgjedhje konfesionale te mesimit ne shkolla private ne anën tjetër ishte e drejtë. Megjithate kisha është ende ne deklarimin e “te drejtave”.

⁹ Shiko Kodelin 1995

4. Akti i Gramatikave Shkollore nuk beri paraqitjen e ndonjë ndryshimi struktural ne esence te sistemeve . Ne meri te faktit qe shpie ne ashtuqajturen tekniken e gramatikave shkollore , e cila ofron programe kater vjecare te studimit , ne kete mënyrë kjo vetem zgjedh problemet te cilat ngriten ne te ashtuqajturat shkolla teknike me paraqitje te kontrollës se Matures. Klaset ne keto shkolla te cilat deri tani kishin pergatitur per Mature do te bëjnë te te ardhme te vendosura ne fillim te shkolles sekondare dhe do te jete e ndare nga klasat e rendomta te orientacionit teknik. Perndryshe,legjistacioni si tërësi nuk ka bere paraqitjen e ndonjë tipari kryesor te ri sistematik , dhe me adoptimin e drejtësisë ne kontrollimet e Matures , i cili ishte i zgjedhur dhe pergatitur per adoptim parlamentar , legjislacioni do te kompetoj ndryshimet per percjellje te edukimit ne studime univerzitare te cilat filluan ne fund te viteve 80.

5. Akti i Eksperteve dhe Profesionaleve ne kundërshtim te asaj per gramatika shkollore , vendos hape te rëndësishme pergjatë rekonstruimit te zones se edukimit. Ajo mundeson sistem te dyfishte te edukimit , ne forme te ndryshimit ajo reparaqet te ashtuqajturin sistemin fillestar , i cili thekson punën praktike ne edukim per profesion dhe shqetesimi per edukim fitues është transferuar nga shkolla ne tregeti private dhe biznese te saj. Ne te vertetë, ne adoptim te vendimeve ne kete rajon , drejtësia inkludon dhomeza te tregtise dhe bizneseve te vegjel , si dhe bashkesite (Shiko nenin 14-16). Cdo kush, duke pas para syshe dhe shtetin , vepron si partner ne rajone te edukimit profesional. Natyrisht ajo do te ndikoj ne vullnetin dhe kooperimin e partnereve ne te cilat hapësira do te lulezoi sistemi i dyfishte. Drejtësia ofron kete ,tjështë si një mundesi , ashtu sic ofron mundesi te qarta te ndryshme. Ne rast qe bashkepjesemarrja nuk do te lulezoi , shteti akoma ka ate si dispozicion ne sisteme siellese te ashtuqajtures organizacionit te vjetes se tërë ne edukim se bashku me shkollat profesionale publike.

Prane implementimit te sistemit te dyfishte , do te ishte e matur qe te permendet fakti i cili me ndarjen e edukimeve profesionale dhe te eksperteve nga pergatitja e kontrollimeve te Matures ne programe te gramatikave shkollore, dualizmi ishte që në i prezentuar ne edukim per eksperta dhe per vazhdueshmerine e studimeve ne univerzitet. Riparaqitja e dualizmit dukej e ndijeshme ne baze te vleresimit qe nxenesit per ekspertim dhe per studime te metejme nuk bene plotësimin e deshiruar te ciles do vepre qe ishte e vendosur.

Legjislacioni nuk beri mundesimin e paramenduar te bashkesise , por ajo lejoj mundesine qe nga dy nenshkallezime te ndara dhe vertikale mund te transferohet tek një ose me shumë rryma nga kompletimi i kontrollës se Matures ose te kurseve profesionale. Mbas kompletimit te gjimnazit gjeneral dhe teknik , është e mundur te arrihet kualifikimi profesional bile edhe pa kontrollim te Matures , duke percjellur kurse një vjecare profesionale duke ofruar mundesine e freskimit gjeneral te diturise me edukim me shumë te specializuar dhe praktik te profesionalizimit si dhe ushtrimi per notues te Gjimnazit.

Bazat e qarta gjenerale te edukimit formuan nivel te larte te ndegjueshmerise profesionale te mundur. Ky lloje i edukimit është gjithashtu i pershtatshem per njërez me punë por pa kualifikime perkatese profesionale. Ne anën tjetër, nxenesit e shkollave profesionale sekondare dhe teknike duke deshiruar te kalojne kontrollen e Matures dhe te vazhdojne edukimin e tyre ne univerzitet do te kene mundesine e rregjistrimit ne kurse një vjecare te Matures. Programe te ngajshme do tu ofrohen te rriturve te cilet deshirojne te bëjnë tërë kontrollimin e Matures ose vetem një pjese individuale te saj.

Se fundi , ne diskutime te kontrolles ne Mature , ministria e edukimit kishte propozuar inaugurimin e pese lamive te mundshme te Matures si një kusht hyres per te kufizuar (ne mbrëndësi te vertikales profesionale) spektrumit e programeve univerzitare.

Tipar tjetër i rëndësishëm legalisht i mbrojtur ne sistem te edukimit profesional është mundësia e edukimit jo univerzitar ,post sekondar ne kolexhet profesionale . “ Mbas shkollimit sekondar teknik dhe atij profesional –teknik , është e mundshme te behet vazhdimi i studimeve ne dy vjeteshin post-sekondar teknik te kollexheve. i ashtuquajturit kontrollim diferencial e ben te mundur per aplikante me kontroll te udheqesit per rregjistrimin ne keto kollexhe. Ato formojne pjesen e edukimit profesional dhe sistemin ushtrues ; megjithese ato janë forme speciale e edukimit terciar , janë te ndare nga edukimi me i larte. Ato janë te ndryshme nga institucionet e edukimit me te larte profesional sepse kanë karakter praktike te qarte. Ato janë te dizajnuara per inxhinijera te fabrikave , te cilet nevojisin nivel te larte te diturise gjenerale dhe profesionale si dhe eksperience praktike te drejtë ne me shumë kerkime te proceseve teknologjike. Keto shkolla ndertojne zbrazeti ne mes edukimit sekondar dhe atij te larte , i cili është qënë i hapur deri me tani.” Adoptimi i te drejtës mundesoj paraqitjen e programeve te kollexheve profesionale ne regjione qendrore jashte Lublanes dhe Mariborit ,psh :Velenjë (elektronika) , Bledi (furnizim ushqimi dhe turizmi) , Novo Mesto (inxhijerimi mekanik) dhe Celje (ndertimi i veglave) . Programet e reja janë ne te njëten kohe si rregull i themeluar per rreth qendrave te forta te shkollave sekondare.

Ne kundërshtim me ato qe cekem me lartë , akti i edukimit te larte ishte adoptuar ne vitin 1993. Edukimi i larte perfshine univerzitetet (Univerziteti i Lublanes, 1919; Univerziteti i Mariborit ,1975) dhe pozita e lire e institucioneve te edukimit te larte (ne kete moment dy shkolla te shkalles dhe pese institucione profesionale te edukimi te larte) . Gjithashtu egzistojne edhe disa institucione te edukimit te larte te cilat i perkesin univerziteteve. Jane dy lloje te studimeve programore : univerziteti (zgjatja 4 deri ne 6 vjete) dhe programet profesionale (zgjatja 3 , deri ne kater vjete). Programet univerzitare janë te bazuara ne hulumtim ; lejimi i kerkuar është ne mënyrë te sukseseshme i kompletuar ne provim te Matures . Programet profesionale janë te aplikuar ,natyrisht dhe perfshijne ushtrime praktike. Aplikantet duhet te kalojne ose provimin e Matures ose provimin e perfundimit te shkollimit. Programet studentore ,te ofruara janë, specializimi (dy vjete) , magjistratura (dy vjete) dhe doktoratura (4 vjete). Akti i Edukimit te Larte do te kishe ndryshuar ne fund te vitit. Autonomi me e madhe financiale (bllok sasia e buxhetit) është qe te jete e paraqitur dhe premiset janë qe te jene te zoteruara nga univerzitetet dhe jo me nga shteti.

6. Akti i Edukimit per te Rritur beri paisjen e sistemeve struktural per edukim, i cili është ne rritje te numrit dhe rëndësise. Periudha e ardhshme do te shenohet definitivisht nga llojet formale te marrjes se diturise , e cila do te jete e nevojshme per punën dhe per jeten ne boten komplekse te demokracise prezentative dhe me shumë si ekonomia e tregtise. Programet per “ngritjen e edukimit gjeneral dhe nivelit te kultures te popullates , literatures funksionale ... , edukimin per demokraci , mesimi i gjuheve te hueja “ (neni 7) dhe ashtu me tutje , pa dyshim do te jene prezent , qe është kusht i rëndësishëm per perfshirjen e jetes ne periudhat e ardhshme.

Eshte shumë reale te pritët, qe ne do te deshmojme edukimin vazhdues te caktuar dhe ushtrimin per punë, i cili nuk do te jete i nenshtruar tek kriteriumi i edukimit formal. Paraqitja e te ashtuquajtures certifikates te sistemit dhe deshmia e diturise se marrur , e cila ne fakt lejon njërezit qe gjatë sistemeve te krediteve te marrin edukim publik te dobishem (neni 7-9) do te leviz sistemin e edukimit te rriturve nga “ rruga gjenerale e ndjekur nga individët , (e cila) është gje e kerkuar per kualifikim te shkruar “ tradicionale . (Mesimi dhe te mesuarit 1995, 7) Per Aktin i cili drejton edukimin e te rriturve ne Slloveni , është gjithashtu e vertetë qe megjithate nuk siell ne pyetje “rrugen tradicionale si ,... (kjo) mbron qe me shumë haptas , me shumë arritje fleksibile duhet te adoptohen prane saj.” (ibid.) ideja e ashtuquajtur “ karte personale e shkathtesive” do te shtoj rritjen e tanishme ne Slloveni , e cila perndryshe është me shumë e orientuar tradicionalisht pergjatë vleres se kualifikimeve te shkruara.

Per Sllovenine , adoptimi i filozofise është pjeserisht i rëndësishem, nga se me strukturen e populacionit ajo ka grup te gjere te njërezeve te cilet mbajne edukim relativ formal te ulte dhe te cilet do te kerkojne plotësimin e diturise se vete para se ata te bëjnë kompletimin e punës ne jete. Nuk do te jete e mundur qe te zevendesohet per renie te shkurt me lloje formale te edukimit , dhe ajo do te jete e domosdoshme per zhvillim e me shumë llojeve te ndryshme te edukimit jo formal te mundshem , ne lidhje me takimin e renies se shkurte ne gjeneraten e kaluar.

Programi nacional i edukimit per te rritur , i cili është i duhur ne baze te drejtës qe te jene i adoptuar nga parlamenti , posa ishte zgjedhur dhe duhej te pesoj leximin ne kete vjështë ne qeverine kurse me vone ne parlament. Madje dhe me shumë e rëndësishme , qe kete vjete , ministria e edukimit dhe ministria e punës do te hedhi programet per te papunësuar te quajtur Programi 5000.

Se pari Shkresa e Bardhe (1993-1995) , mbasandej legjislacioni (1996) , dhe mandej qe ripunimi i kurikulimit . Sic ishte kerkimi i ngjarjes se perballuar ne fillim te ndryshimeve te sistemeve , reforma e edukimit ne Slloveni.

1. Duke percjellur leximin e dytë te legjislacionit ne parlament ,kur ishte e qarte se cilet do te jene elemente esenciale te legjislacionit, Ministria e Edukimit propozoj bashkimin e Keshillit Nacional te Kurikulimit (NCC) , trupi i eksperteve nga fusha te ndryshme te lidhura me edukim. Qeveria i dha Keshillit veprimtari te determinimit , duke marr ne konsiderim principet bazike te pershkruara ne Shkrese te Bardhe ne Edukimin ne Slloveni dhe te lgjislacionit te ri , qellimi fundamental i ndryshimit ne permbajtje te kurikules ; nga bashkimi i komisioneve per fusha specifike (per institucione para shkollore , shkolla primare , gramatikave shkollore , edukimi profesional dhe edukimi per te rritur) dhe lamive ; dhe nga koordinimi i punës se komisioneve dhe bashkimit tek keshilli i eksperteve propozon ne ripunimin dhe programe reciprokisht te koordinuara per gjatësi te tërë vertikale te edukimit.

2. “ NCCja ishte e kujdeseshme qe nuk ka asnjë zgjedhje te vetme per ndryshime kurikulare , dhe ashtu hapi i parë i NCCit ishte te mesojne per eksperiencen e shteteve te

tjera. NCCja ne mënyrë të kujdeseshme studijoj strategjinë e ndryshimit dhe veshtiresitë kryesore që tjerat shtete i kanë ballafaquar.” (Svetlik , Barle , 1999)

Duke bërë ashtu që NCCja përcillte filozofinë e reformave ose ndryshimeve : ekspertët konstante përdorshin diturinë dhe eksperiencën tashme të marrur ,duke tentuar që diku tjetër të gjetet se cila është zgjedhja më e mirë e mundshme.

“ Pamje e rëndomte e ndryshimeve kurikulare ishte e adoptuar në dokument të titulluar Udheheqja deri të Reforma Kurikulare . Ky dokument ishte i cuar të gjitha institucioneve të edukimit në Qendrën e vitit 1996. Udheheqja, përfshinte kontekstet me të gjera të sistemit edukativ në shoqëri Sllovene , veshtiresitë kryesore, qëllimet, dhe caqet e ndryshimeve kurikulare , strategjitë për zgjedhjen e problemeve , vlerat kryesore, strategjitë si dhe programi i reformave kurikulare. Ky dokument prezantoi strukturën dhe udheheqjen e metejshme të punës së NCC-së dhe të gjitha trupave të saj. “ (Svetlik, Barle ,1999)

Një nga trupat më të rëndësishëm ishin pesë fusha kurikulare të komisioneve për edukimin para shkollor , edukimin e përgjithshëm , shkollat gramatikore , teknike dhe edukimi profesional si dhe edukimi i të rriturve i bashkuar nga NCC. Këto komisione përfshinin 80 eksperte nga universiteti, institutet , institutet ekonomike dhe edukative. Ata ishin të supozuar të bëjnë sigurimin e terheqjes reciproke të programeve në të gjitha rajonet.

NCCja gjithashtu ftoj në bashkim 42 lami dhe komisione kurikulare duke siellur se bashku 278 eksperte me vete. E njëjta lami e komisionit formoj propozime për ekstrakte të të gjitha pjesëve të sistemit edukativ. Në këtë mënyrë, dallimi vertikal dhe integruet e lamive ishte bindës. Për arsye të kompleksitetit të edukimit teknik dhe profesional , 27 programe kurikulare të komisioneve ishin të themeluara në përfshirje të 158 eksperteve. Më shumë se 500 eksperte ishin të ftuar në përgjithësi matane të të gjitha komisioneve kurikular. Rreth 40% të tyre ishin mesues. Në shtim ,dhe kjo është një nga pjesët vendimtare të ripërtirjes kurikulare, të gjithë mësuesit nga edukimi para primar deri tek ai sekondar ishin përfshirë në ripërtirjen dhe elaborimin e kurikulës së re¹⁰.

¹⁰ Svetlik dhe Barle (1999) përshkruan duke përdorur edukimin e përgjithshëm si një shembull:

“ Fusha kurikulare e komisioneve për edukimin e përgjithshëm bëri analizimin e programeve egzistuese dhe krahasoj ato me programet e shteteve të huaja. Në bazë të këtyre analizave , ajo përgatiti propozime për programe të reja dhe orare.

Në lidhje me propozime të orarit dhe kohës së ndarë për lami specifike ose rajone të lamive, subjektet kurikulare prodhuan terheqje të parë në ekstrakte për lami të veta. Për këtë , ata kishin të bëjnë analizimin e tri ekstrakteve të fundit nga shtetet tjera Europjanë.

Mandëj, fusha kurikulare e komisioneve, , organizoj seminare për të gjitha subjektet e komisioneve, ku zgjedhjet ishin të diskutuara me komisione të tjera. Mbas kësaj , ata rishikuan terheqjet e veta nga kurikulumi i kryqëzuar i pamjeve të shumta.

Versioni i ri i terheqjes ishte i cuar modelit të qarqeve të mesuesëve ,i.e. deri 20% të gjithë mesueset Slloven në lami të pjesërishtme. Qarqet e mesuesëve diskutuan terheqjet dhe çuan komente ,propozimet e tyre etj. tek komisionet relevante të subjekteve. Subjektet e komisioneve kishin të bëjnë analizimin e komenteve të tyre: ata mund të bënin përfshirjen e tyre në terheqje të re ose të sqarojnë mesuesëve pse komentet e tyre nuk mund të përfshihen. Mandëj , terheqja e re (e treta) (se bashku me analizat e shënimeve të mesuesëve) ishte e cuar të gjithë mesuesëve Slloven.

Ata diskutuan terheqjet dhe shënuan poshtë, komentet e veta. Të gjithë mësuesit mundën gjithashtu të kompletajnë pyetje. Në fakt 70-80% (mvarësisht në përputhshmeri me subjekte) e bëri ashtu. Pyetjet ishin të analizuara për çdo lami në veçanti , dhe çdo vjete në mënyrë të ndarë.

Aktivisht diskutimet muaren pjese gjatë ripertrirjes se kurikulimit. Ne mes Pranveres te vitit 1998 dhe Pranveres se vitit 1999 , me pak ose me shumë te gjitha programet me pritje te programeve teje te perfshire ne fushe te edukimit profesional , ishin te akceptuara nga Keshilli i Eksperteve.

2.1. Diskutimet ne ripunim te kurikules, te cilat ishin te pritura per sielljen reciproke me shumë te harmonizuar te programeve ne pjese individuale te sistemeve dhe shkojne me tej me jodomosdoshmerine e dyfishte te materialit , ishin te vendosura ne mocione. Ajo sielli ne llogari,nevojen per shoqeri moderne ne mënyrë qe te shohi diturine jo vetem si kuptim i arritjes se cakut te caktuar por gjithashtu dhe si fund ne vehte: “ baza e saj është kenaqesia e kuptimit , duke ditur dhe duke zbuluar.” (Delors ,1996 ,87)

Ne spektrum te diturise jo instrumentale ,”mendja mirë e ushtruar kërkon mbështetje te gjere dhe mundesi te studimit te numrit te vogel te lamive ne thelb. Te dyja duhet te jene inkurajara gjatë edukimit te tërë personal “ (ibid.).

Ne nuk kemi nevojë per ndonjë marreveshje jo te domosdoshme me çdo gje qe rezulton ne ignorim univerzal dhe cektesine , as ne kohen e njëjte, qe ne nevojisim ndonjë marreveshje me metoda te mesimit te cilat janë frute te veprimeve te gjysheve tone dhe te gjenerates tone , “ mesimi qe te njihen, parasupozon mesimin per te mesuar , duke ftuar fuqin e koncetracionit , memorise dhe mendimit. (...) Duke perdor memorine , si kunderhelm te domosdoshem ne mënyrë qe te jene te fundosura nga informacionet e menjëhereshme te qitura ne drite nga media , do te ishte e rrezikshme te imagjinohet ,qe memoria është bere e pa nevojshme per arsye te kapacitetit te pa besueshem qe te ruajne dhe te transferojne informacione tani ne drejtim tone. Ne duhet qe saktesisht te bejme selektimin per ata çka ne mesojme ‘nga zemra’ , por aftesia specifike humane e memorise nga asociacioni duhet te jene ne mënyrë te kujdeseshme te kultivoj. Te gjithë specialistet pajtohen , qe memoria duhet te jete e ushtruar nga femijeria dhe qe ajo është e papershtatshme per eliminimin nga shkollat e caktuara tradicionale , me sa duket ushtrime te merzitshme. “ (ibid. 88)

Apostrofimi i diturise se thellesishme dhe mesimit ne forme te mbajtjes ne mend t, nuk do te thote vetem ushtrim i trurit dhe materialit te diturise . Ajo perfshine me shumë. Dituria e cila nuk është vetem e percipite dhe na lejon ne mënyrë te gabuar qe te zbulojme sensin e fenomenit individual , na lejon qe te konsiderojme gjerat te cilat posedojne nivele te caktuara te diturise te mshefura, na meson te jemi te plotë ,na largon large diletantizmit

Ne baze te ketyre analizave , versioni i katerte i çdo ekstrakti ishte i formuar , i cili atehere ishte i chuar modeleve te qarqeve te mesuesëve ne Mars te vitit 1998. Ata duhej te benin krahasimin e versionit te ri me ate te vjetrin dhe determinin i cili dhe shumë komentoj dhe propozoj subjektet e komisioneve te perfshira ne version te ri te ekstrakteve. Mbas prezentimit te versionit te ri te ekstrakteve ne modelet e qarqeve te mesuesëve , versioni i fundit ishte i pergatitur per diskutim ne te gjitha qarqet ne Maj te vitit 1998. Edhe një here, procedura ishte e njëjte. Ne fakt, kater versione te ekstrakteve ishin te prodhuara mbas diskutimeve ne fushe kurikulare te komisioneve ne Maj dhe Qershor te vitit 1998.

Fusha kurikulare e komisioneve beri rishqyrtimin e te gjitha ekstrakteve , dhe një here kur ata shqyrtuan se ishin te freskuara ne mënyrë te rendomte (ne dakordim te udheheqjes qe ata adoptuan) , ata i prezentuan ato tek NCCja . NCC vendosi ne baze te propozimeve. Kur ajo i konsideroj ato ne mënyrë te pershtatshme , i coj ne Keshill te Praktikeve i cili ishte i themeluar ne kurse te reformes kurikulare dhe roli i te cilit ishte prirja e propozimeve ne termine te aplikimit. Ajo mund te beje kerkese te amandamenteve , dhe NCCja duhej te konsideroj ato para derguarjes se dokumentave ne Keshill te Eksperteve per adoptim .”

dhe ben inkurajimin aplikimeve . Eshte e veshtire te thuhet , se sa large kanë arritur ne kete drejtim reformat kurikulare ne Slloveni; duhet te presim dhe shohim.

Konsiderimet konceptuale , legjislative dhe programet e rindertuara janë dukshem shkarravitje neper letra nese ne sistemet edukative nuk egzistojne kushte te caktuara materialesh per funksionimin e tyre. Pershtateshmeria e kushteve te materileve mund me se shpeshti te jete e matur nga ndarja e GNP shtetit per edukim. Ne vitet e fundit Sllovenia kishte perkrahur vendimet e saj per rekonstruimin e sistemeve edukative me një ndarje me te larte te GNP edukimit. Ne vitin 1991, ne lidhje me metodologjine UNESCO , ne investuam 4.76 perqindje te edukimit GNP ;ne periudhen 1991-1999 ,fondet ishin matur afer 6 perqind te GNPit.

Me shum fonde ishin shperndare per sigurimin e premisave per punë te studenteve dhe mesuesëve. Fondet e rendomta gjithashtu ishin investuar ne furnizim te shkollave me paisje dhe ne paisjen e shkollave me kompjutera.

Me proporcion mesatar ne mes teprices financiare dhe prones financiare shpenzimin e kapitalit ne OECD qe është 9 perqind , ne Slloveni ne vjetet e fundit është pak me e larte se sa 9 perqind , keshtu hulumtimi i nivelit te investimeve i cili ne kohe te gjatë lejon ripertriye normale te sistemit , ne mënyrë speciale është dhene kapardisja qe GNP do te vazhdoj te rrise.

Ne kohen ne te cilen vjen deri te dobesimi ne numer te femijeve te rregjistruar ne vjeten e parë te shkollimit primar , dhe ne te njëjten kohe paraqitet ngritja e numrit te atyre te cilet perciellin edukimin post sekondar , jo univerzitar dhe univerzitar , financimi relativ i stabilizuar per edukim është esencial dhe do te matet nga guximi i qeverise qe do te udheheq ne Slloveni ne kohen e gjeneratave me te medha te edukimit sekondar dhe atij post sekondar.

LITERATURA

CiMPERLE, J., Vovko, A. (1987). .Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja, Slovenski šolski muzej, Ljubljana.

DELEON, A. (1996). 'Learning to be' in retrospect. The UNESCO Courier, April 1996.

DELORS, J. (1996). Learning: The Treasure within, UNESCO, Paris.

DELORS, J. (1996a). Education for tomorrow. The UNESCO Courier, April 1996.

KODELJA, Z. (1995). Lai•na šola - pro et contra, Mladinska knjiga, Ljubljana.

KREK, J. (Ed.) (1995). "Uvod", Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v

Republiki Sloveniji, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.

MILHARČIČ-HLADNIK, M.Šušteršič, J. (Eds.). (1986). šolska reforma je papirnati tiger, Krt, Ljubljana.

ODGOVORI na vprašanja Evropske unije (1996). Vlada Republike Slovenije, Ljubljana.

PUČKO, C. (1994), Dugačice v drugačno šolo, Ljubljana.

PRUNK, J. (1996). A Brief History of Slovenia, Založba Grad, Ljubljana.

SVETLIK, i., Barle, A. (1999). Curricula Reform: Profession and Politics . The Case of Slovenia.

ŠIMENC, M., Krek, J. (1996). Zasebno šolstvo/Private Education, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.

TEACHING and Learning - towards the Learning Society, White Paper (1995). European Commission, Brussels, Luxembourg.

TOCQUEVILLE, A. de (1858/1967). L'ancien régime et la Revolution, Gallimard, Paris.

ZAKONI (1996). Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.

Translation was enabled by U.S. Democracy Commission Grant